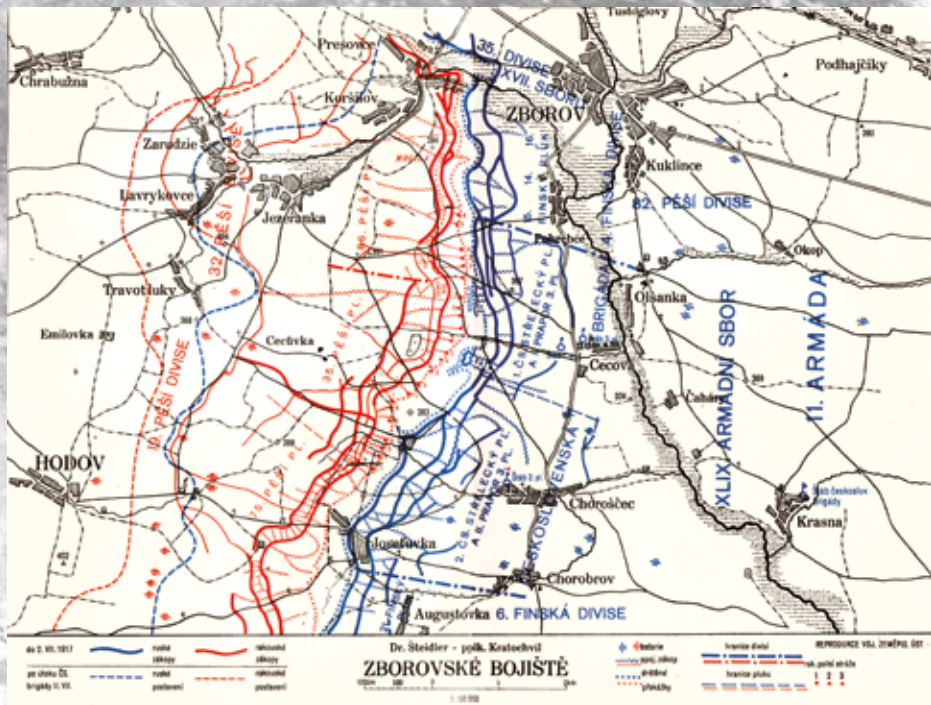

bitva u Zborova

Československé legie 1914–1917 Francie a Srbsko

V boji za samostatný československý stát hrála klíčovou roli myšlenka, že předpokladem mezinárodního uznání práva Čechů a Slováků na vlastní stát je přímá účast našich vojáků ve válce, jejich podíl na branném úsilí armád Dohody. T. G. Masaryk prohlásil: „Postavíme-li armádu, dostaneme se tím do nového právního poměru k Rakousku i Spojencům. V každém případě nebudou moci Spojenci ani Vídeň přejít kolem nás mlčky, budeme-li mít vojáky.“ Naplnění této podmínky záleželo na svobodném rozhodnutí Čechů a Slováků, zahraničních krajanů a válečných zajatců, zda zamění pohodlí domovů a relativní bezpečí internačních a zajateckých táborů za nebezpečná strádání a riskování zdraví a života na frontách světové války.

Ve francouzské Cizinecké legii vznikla 23. srpna 1914 ze tří set českých dobrovolníků česká rota „Nazdar“. Rota utrpěla v květnu 1915 při útoku na výšinu Falaise de Vimy severně od Arrasu těžké ztráty. Za celou 1. světovou válku prošlo službou v Cizinecké legii celkem asi 600 českých a slovenských dobrovolníků, z nichž třetina padla.

Čeští dobrovolníci bojovali také v řadách srbské armády. Již v létě 1914 se oddíl dvaceti českých krajanů z Bělehradu zúčastnil tvrdých bojů s postupující rakousko-uherskou armádou. Po zhroutilí srbské fronty na podzim 1915 byla od počátku roku 1916 v Oděse organizována I. srbská dobrovolnická divize, do níž se přihlásilo na 600 Čechů z Ruska.

*Přísaha roty „Nazdar“
v Bayonne 12. října 1914*

*Českoslovenští důstojníci srbské
dobrovolnické divize v roce 1916*

*Francouzská přilba M1915
Adrian*

Českoslovenští dobrovolníci francouzské Cizinecké legie v zákopech na západní frontě v roce 1916

Českoslovenští dobrovolníci srbské dobrovolnické divize za bojů v Dobružki v roce 1916

Československé legie 1914–1917 Rusko, Anglie a Commonwealth

Z krajanů, žijících na území Ruské říše, vznikla v Kyjevě 28. srpna 1914 Česká družina. Po doplnění z řad zajatců a volynských Čechů byla Česká družina 15. ledna 1916 přeorganizována na Československý střelecký pluk, rozšířený již 18. května 1916 na Československou střeleckou brigádu se dvěma pluky, ke kterým v březnu 1917 přibyl i pluk třetí. Brigáda, čítající cca 3 500 vojáků, ovšem netvořila kompaktní jednotku, její části operovaly odděleně, jako průzkumné formace na jednotlivých úsecích fronty.

Na konci roku 1916 povolila také Velká Británie vstup československých dobrovolníků do své armády, o což žádali již od roku 1914. Českoslovenští dobrovolníci vstupovali též do jihoafrických a australských ozbrojených sil. Krajané z tehdy ještě neutrálních Spojených států amerických vstupovali jako dobrovolníci do Kanadských expedičních sil.

*Praporečník České družiny
Jaroslav Heyduk*

Přísaha České družiny v Kyjevě 11. října 1914. Podle tehdy v Rusku platného juliánského kalendáře bylo ovšem ještě 28. září – svátek Svatého Václava.

Českoslovenští dobrovolníci Kanadských expedičních sil na návštěvě krajanů v Londýně cestou na frontu do Francie v květnu 1917

Evakuace raněného příslušníka České družiny z fronty ruským obrněným automobilem Austin v roce 1915

Skupina československých dobrovolníků v britském Královském dělostřelectvu na počátku roku 1917

Únorová revoluce v Rusku 1917

Rusko vstupovalo do války v roce 1914 jako obávaná a ambiciózní mocnost, která vyrazila na pomoc svým slovanským spojencům a pravoslavným souvěrcům na Balkáně – Srbsku a Černé Hoře. Po těžkých porážkách od německé armády u Tannenbergu a Mazurských jezer v roce 1914 a od německé a rakousko-uherské armády u Gorlic v roce 1915 začínalo být stále více zřejmé, že zůstala ruská monarchie se stává nejslabším článkem koalice států Dohody. Přes masivní materiální podporu z ostatních dohodových států se Brusilovovou ofenzívou v létě 1916 útočný potenciál Ruska vyčerpal. Stále se zhoršující zásobování vlastního obyvatelstva potravinami a „suchý zákon“ – zákaz prodeje alkoholických nápojů, který v Rusku platil od mobilizace v roce 1914, radikalizovaly obyvatelstvo. Také část politických elit považovala ruské neúspěchy ve válce za důsledek působení proněmecky orientovaného okolí cara Mikuláše II. V březnu (podle tehdy v Rusku užívaného kalendáře ještě v únoru) 1917 vypukla v Petrohradě série stávek a hladových bouří, k nimž se přidala i část vojska, která měla původně demonstrace potlačit. Za této situace car odstoupil.

Pro německého císaře a jeho spojence se začala rýsovat lákavá možnost vyřazení Ruska z války podporou jeho vnitřního rozkladu. Císař Vilém II. proto umožnil na jaře 1917 cestu vůdce ruských komunistů Lenina ze švýcarského exilu do Ruska a vybavil jej masivními finančními prostředky na vedení mírové propagandy mezi ruskými vojáky.

Ruská kozácká šavle vzor 1881

Oběti pokusu cara Mikuláše II. potlačit stávký v Petrohradě silou

Bývalí carští vojáci, kteří vstoupili do služeb ruské republiky

Sesazený car Mikuláš II. v internaci v Carském Selu

Vojáci ruského expedičního sboru na západní frontě s hesly únorové revoluce na praporech na jaře 1917

Kerenského ofenzíva

Po odstoupení cara v březnu 1917 se moci v Rusku chopila Prozatímní vláda, rozhodnutá pokračovat ve válce proti Ústředním mocnostem. Na začátku května od ní Čechoslováci získali povolení vytvořit svou vlastní armádu. Tento proces však v samém zárodku ohrozil vzrůstající pacifismus v řadách ruských politiků, kteří přijali heslo „mír bez anexí a kontribucí“. Měsíc poté byl nábor do národních jednotek v Rusku zastaven. Ústřední mocnosti, ovládající velkou část ruského území, však návrh míru bez anexí nepřijaly. Ruská vláda se proto rozhodla vojska Ústředních mocností vyhnat z území ruské říše novou ofenzívou a teprve poté vyhlásit všeobecný mír. K tomu ovšem potřebovala zastavit rozklad armády, podporovaný komunisty, požadujícími okamžitý mír.

K tzv. Kerenského ofenzívě, pojmenované podle ministra války prozatímní vlády Kerenského, byla vybrána komunistickou agitací ještě ne zcela dotčená jihozápadní část fronty. V útoku měly být nasazeny oddíly dobrovolníků, které měly strhnout svým nadšením ostatní jednotky. Přihlásily se i všechny tři pluky Československé střelecké brigády. Brigáda zde tak měla poprvé bojově vystoupit pohromadě jako celek.

Ruská 7, 62mm puška Mosin vzor 1891

Schéma východní fronty v červnu 1917. Cílem Kerenského ofenzívy bylo dobýt Lvov (německy Lemberg). Ve směru od Tarnopolu měly útočit ruská 7. a 11. armáda, ve směru od Stanislawova 8. armáda.

Komunistický agitátor propaguje uzavření míru s Německem, konfiskaci půdy, svržení Prozatímní vlády a nastolení diktatury proletariátu

Ministr války ruské prozatímní vlády Fjodor Michajlovič Kerenský agituje mezi vojáky pro ofenzívu

Ruský poddůstojník se snaží zabránit dezerci ruských pěšáků z fronty

Úloha československé brigády v Kerenského ofenzívě

Československá brigáda byla původně určena pro hlavní útočnou skupinu 7. armády. Kvůli nedostatečné výzbroji a nesevčičenosti brigády jako celku byla přidělena 11. armádě, do 49. armádního sboru generála Selivačeva, na méně nebezpečném úseku ofenzívy.

Na pravém křídle se úsek určený čs. brigádě stýkal se 4. finskou divizí, která měla útočit na pozice 32. divize rakousko-uherské armády na dobře opevněné výšíně Mogila (kóta 394, Mohyla). 6. finská divize na jih od Československé brigády měla útočit na výšinu 402 a odtud postupovat dál do rakousko-uherských pozic v Hodově. Divize se nazývaly finské, ale byly složeny z Rusů, pouze v době míru byly dislokovány ve Finsku, které tehdy patřilo ruské říši. Teprve po úspěšných akcích těchto dvou divizí měla přejít do útku také Československá střelecká brigáda.

Ruský tlumok na chleba, pokreslený a popsáný na památku bojů České družiny

***Nejseverněji vysunutá československá jednotka, 1. rota
2. československého střeleckého pluku v Pinských bažinách
u vesnice Komory, vzdálena od Zborova přibližně asi 500 km***

***Praporčík Medek na mítinku ve vesnici Remczyca sděluje
příslušníkům brigády převelení od 7. k 11. armádě***

Vlak se štábem československé brigády a 1. československým střeleckým plukem před odjezdem ze stanice Sarny, s rozvinutým praporem 1. pluku

Příprava oběda pro štáb čs. brigády a 1. pluk při zastávce v Konotopech

Ke Zborovu

K soustředění Československé střelecké brigády před Kerenského ofenzívou mělo původně dojít ve městě Podhajce. Po změně podřízenosti bylo 15. června za nové místo soustředění brigády určeno městečko Jezerná. Všechny jednotky československé brigády - ze severu z oblasti Pinských bažin i z jihu od rumunských Karpat - se sjížděly po železnici k městu Tarnopol. Odtud pokračovaly pěšky do 25 km vzdálené Jezerné.

V této době se teprve formoval čs. důstojnický sbor brigády. Jeho většinu tvořili velitelé rot, jen výjimečně velitelé praporů, plukům a brigádě veleli ruští důstojníci. Pochod ke Zborovu jeho účastníci vnímali jako triumfální cestu. Poprvé po třech staletích pochodovali do boje české pluky pod svými vlastními prapory.

Ruská vojenská čepice se štítkem „furažka“ s ruským znakem pro mužstvo, podloženým českou národní červenobílou bikolórou, která tehdy sloužila jako československá vlajka

***Pochod 1. pluku z Tarnopolu do Jezerné
17. června 1917 s hudbou v čele***

***Pochod 3. pluku ze Zbaraže do Tarnopolu
19. června 1917***

***V Jezerné se 24. června 1917 konal pohřeb velitele
6. roty 1. pluku J. I. Vilímka, kterého zabila střepina
nepřátelského granátu***

***Skupinka jízdních
spojek před chalupou
ve vesnici Krasnoje,
kde byl umístěn štáb
československé
brigády***

Obsazení přiděleného úseku

Postavení jihozápadně od městečka Zborov v Haliči zaujala brigáda v noci z 21. na 22. června 1917. Zákopy zanechali ruští vojáci československé brigádě ve velmi zanedbaném stavu – na mnoha místech byly sesuté a měly propadlé střílny. Vojáci, ovlivněni „mírovou“ propagandou, také před příchodem Čechoslováků zakopávali zásoby a munici.

Pozice brigády byla rozdělena proti nepříteli vysunutým operným bodem nazývaným lunet Káta na severní úsek a jižní úsek. Severnímu úseku, kde stál 1. pluk čs. brigády a I. prapor 3. pluku, velel plk. Mamontov. Jižnímu úseku s 2. plukem a II. praporem 3. pluku velel podplukovník Zembalevský. V noci před útokem se většina záloh přemístila do předních pozic a vyplnila tak mezery v poměrně dlouhé, šest a půl kilometrové linii útoku.

Náčrt výhledu z ruských zákopů směrem k rakousko-uherským postavením u Cecůvky

Ruský zákopový systém u Zborova byl velmi zanedbaný

Českoslovenští dobrovolníci se ihned pustili do opravy zákopů

Kulometné hnízdo s kulometem Maxim v úseku III. praporu 2. pluku

Oběd v zákopech 7. roty 1. pluku u Zborova

Výzbroj a výstroj čs. dobrovolníků

Vojáci Československé střelecké brigády byli vyzbrojeni pouze revolvami, puškami a ručními granáty, počet těžkých kulometů a minometů byl malý, jednotka neměla organicky přidělené dělostřelectvo až na několik zákopových děl. Kvůli rozpadajícímu se systému zásobování v ruské armádě měly některé části československé brigády u Zborova ještě zimní výstroj, včetně kožešinových papach.

Ruský nábojový pásek s náboji 7,62 x 54R Mosin vzr 1891

Českoslovenští dobrovolníci pózuji fotografovi v zákopech u Zborova s puškami a ručními granáty

Výcvik nově zformovaného kulometného oddílu 1. československého pluku 27. června 1917

Príslušníci 2. roty 1. pluku s ruskými 37mm zákopovými děly soustavy Rosenberg při instruktáži 27. června 1917

Obsluha 9cm minometu GR v zákopech 2. roty 1. pluku

Protivníci čs. brigády u Zborova

Proti ruským armádám na jižní části východní fronty stála rakousko-uherská armáda a jedním z cílů ofenzivy bylo též její vyřazení z bojů. Útok směřoval proti skupině armád, které velel generál Böhm-Ermolli. Ta se skládala z rakousko-uherské 2. a 3. armády a německé Jižní armády. Součástí 2. armády byl IX. armádní sbor s 19. a 32. pěší divizí. Tyto dvě divize stály v zákopech proti Československé střelecké brigádě. V sestavě 19. pěší divize se nacházely i pěší pluky číslo 35 a 75, doplňované z plzeňska a jindřichohradecka. Na rakouském území tak v létě 1917 proti sobě stáli Češi i Slováci v rakousko-uherských a ruských stejnokrojích.

Rakousko-uherská přilba vzor 1916

***Návštěva rakousko-uherského následníka trůnu Karla I.
u 19. divize v roce 1916***

***Vrchní velitel východní fronty princ Leopold Bavorský (č. 1)
na inspekci 1. července 1917 u 2. armády. Na snímku jsou dále velitel
rakousko-uherské skupiny armád, generál Böhm-Ermolli (č. 2), velitel
IX. sboru generál Kletter (č. 3), velitel 19. pěší divize polní podmaršálek
Bölz (č. 4) a velitel 37. pěší brigády plukovník Augustin (č. 5).***

Rakousko-uherský zákopový systém

Na rozdíl od západní fronty, kde dynamicky a za velkých ztrát vedená zákopová válka změnila frontu v měsíční krajinu, měli vojáci na východní frontě podstatně větší klid k vybudování a udržování zákopového systému. Brusilovova ofenzíva v létě 1916 stanovila takový průběh východní fronty, který zůstal nezměněn až do léta 1917.

U Zborova byly rakousko-uherské zákopy členěny do tří linií spojených příčnými zákopy. Před každou se táhlo až šest řad překážek z ostnatého drátu. Rakousko-uherská vojska měli téměř rok na zpevnování a vylepšování zákopového systému. Výsledkem byly důmyslné a na polní podmínky takřka komfortní stavby včetně vyplétaných stěn a betonových pozorovatelů.

*Rakousko-uherská 8mm puška Mannlicher
vzor 1895 v krátkém provedení*

Letecký snímek bojiště u Zborova, pořízený 29. června pozorovatelem rakousko-uherské Fliegerkompagnie 27, se třemi liniemi rakousko-uherských zákopů (vlevo) a zákopovými liniemi čs. brigády (vpravo). Dovnitř zaoblená linie uprostřed, po pravé straně s opěrným bodem a daleko dopředu vysunutým pozorovacím stanovištěm, obepínala výšinu 385 jihovýchodně od vesnice Cecůvka. Byla to část na rozhraní úseků 75. jindřichohradeckého a 35. plzeňského pluku, zatímco protější zákopy jsou obsazeny III. praporem 2. pluku čs. brigády. Vzdálenost obou zákopových linií činila v těchto místech asi 1 200–1 500 kroků.

Postavení těžkého kulometu Schwarzlose u Zborova si rakousko-uhersští vojáci ozdobili i malou zahrádkou

***Snímek jedné ze zadních linií rakousko-uherské obrany.
Vpravo jsou patrné tři řady překážek z ostnatého drátu***

***Rakousko-uherské
zákopy u Zborova
byly i více než tři
metry hluboké***

Výzbroj a výstroj Rakousko-uherské armády

Rakousko-uherská pěchota byla vyzbrojena pistolemi, puškami, kulomety a ručními granáty. Zákopový systém byl navíc nasycen speciálními zbraněmi, jako byla zákopová děla, puškové granáty a minomety. Obrannou linii podporovalo dělostřelectvo, naváděné leteckými pozorovateli.

*Náboje 37,2 x 58R pro zákopový kanón
vzor 15 soustavy Škoda*

Rakousko-uhersští pěšáci pózují fotografovi v zákopech u Zborova s ručními a puškovými granáty

Rakousko-uherský těžký mozdíř Škoda, ráže 30,5 cm, v plném zákluzu při výstřelu

*Rakousko-uherský
zákopový kanón vzor
15 soustavy Škoda
s periskopickým
zaměřovačem*

Pozorovací letoun Hansa-Brandenburg C.I

Útok

Na úsvitu 2. července zahájili Rusové u Zborova dělostřeleckou přípravu. Po čtyřech hodinách ostřelování rakouských postavení byl dán povel k útoku. Útok začal na pravém křídle Československé střelecké brigády. Z předsunutého stanoviště, jemuž se říkalo zastava Marusja, vyběhly v 9 hodin a 7 minut úderné roty – granátníci I. praporu 1. pluku. Ve stejnou dobu vyběhli i vojáci II. praporu z lunetu Káta a z předních zákopů sousedících s I. praporem.

Situace na jižním úseku byla ovlivněna tím, že jeho velitel podplukovník Zembalevskij nepřevzal zodpovědnost a přestal velet. Podle původních dispozic měl 2. čs. pluk vyrazit po proniknutí 1. čs. pluku do nepřátelských zákopů. Přestože k tomu již došlo, rozkaz k vyrazení 2. čs. pluku nepřicházel. Velitel 11. roty poručík Krejčířík se ujal velení a nařídil úderníkům podporučíka Kopala umlčet nepřátelské kulometry na kótě 383, které ohrožovaly levý bok 1. čs. pluku, což se jim do 10. hodiny podařilo.

Úspěšný postup byl dán především taktikou, použitou čs. vojáky. Několikaleté zkušenosti z rozvědek v nepřátelském týlu vedly vojáky ke schopnosti samostatně se rozhodovat. Útok probíhal v malých skupinkách, za využití terénních nerovností a nepřátelských zákopů. Útočníkům razili cestu vrhači granátů. Na rozdíl od ruských rot a čet Čechoslováci útočili i po zabítí či zranění velícího důstojníka, kterého ihned nahradil další velitel.

Ruský útočný granát vzor 12

*Ruské dělostřelectvo, podporující útok
československé brigády u Zborova*

*Zalehlý útočný řetěz československých dobrovolníků
se kryje před účinky vlastní palebné přehrady*

Postup jedné z útočných vln 2. československého střeleckého pluku

SCHEMA SIL PŘI ÚTOKU NA FRONTĚ ČESKOSLOVENSKÉ BRIGÁDY U ZBOROVA 2. ČERVENCE 1917.

Severní úsek

Za úderníky v krátkých časových úsecích vyrazily v dalších sledech ostatní roty I. praporu 1. pluku. Zakrátko se jim podařilo dobýt i druhou linii rakouských zákopů. Pravé křídlo útoku se však dostalo do prudké palby z opevněné Mogily, kam se nepodařilo proniknout plukům 4. finské divize. Útok čs. střelecké brigády měl být původně zahájen až po úspěšných útocích finských divizí, které však ztroskotaly. Navíc zalehlé vojáky ohrožovalo i ruské dělostřelectvo střílející na první pozice nepřítele, jemuž kvůli přerušnému spojení nemohli dát vědět o svém postavení.

II. prapor 1. pluku byl rozdělen na dvě skupiny – levá, složená ze 7. a 8. roty a z 9. a 10. roty III. praporu, měla vniknout do nepřátelských pozic a udržovat při tom spojení s 2. plukem. Pravá skupina, složená z 5. a 6. roty, měla udržovat spojení s I. praporem 1. pluku – jejich úkolem bylo dobýt výšinu 391. 6. rota, rozdělená na dvě skupiny, zaútočila na předsunuté přední stráž rakousko-uherské armády – Cecovskou a Ryšavou, které ihned dobyla. Spojovací zákopy, jež z nich vedly k první linii, byly však zavalené, a do vojáků v těchto zákopech pálilo rakousko-uherské dělostřelectvo i kulometry pěšího pluku č. 35, takže vojáci museli ven ze zákopů a do první linie doběhli odkrytým terénem. Při tom manévru padl velitel 6. roty praporčík Podmol i důstojnický zástupce Holub, jenž velel druhé skupině 6. roty. Po dobytí první linie je dostihla druhá vlna, kterou tvořila 5. rota, s níž dobývaly druhou linii přibližně ve stejné době, jako levé křídlo Čeckova praporu druhou linii. Ve druhé linii se všechny skupiny sešly a útočily společně na třetí linii.

8. rota z levé skupiny II. praporu pod velením podporučíka Švece, rozdělená na dvě skupiny, dobyla útokem 1. linii nepřátelských zá-

kopů. Pravá skupina Švecovy roty se setkala se 7. rotou, která se již také probíla do první linie. Levá skupina se dostala do kulometné palby pěšího pluku č. 35 a musela čekat na posily tvořené 10. rotou (III. prapor), se kterou pak pronikla do druhé linie. Takřka ve stejnou dobu se dostala 9. rota III. praporu do prvních zákopů a společně se 7. rotou II. praporu pronikly do 2. linie. V 10:21 vojáci čs. střelecké brigády obsadili výšinu 391.

Ruská přilba model 1916

Severní úsek útoku československé brigády u Zborova

Kresba J. Salače zachytila vniknutí československých úderníků do rakousko-uherských zákopů

*Českoslovenští vojáci
v dobytých rakousko-
uherských zákopech*

Prohlídka ukořistěných ručních granátů

Jižní úsek

Ve stejnou dobu, kdy podporučík Kopal dobýval zákop na výšině 383, vyběhl poručík Krejčířík se svou 11. rotou a sousedními rotami bez rozkazu velitele praporu k útoku. Tímto útokem se podařilo asi kolem desáté hodiny umlčet všechny kulometry, které pálily do boku Švecově rotě v sousedním úseku.

Taktéž na levém křídle jižního úseku, kde stál II. prapor 3. pluku, zaútočili bez rozkazu vojáci 7., 8. a 5. roty 3. pluku pod velením praporčíka Němce, velitele 5. roty, tentokrát však se souhlasem velitele praporu poručíka Dembského. Díky tomu, že útok 6. finské divize, která útočila v sousedství na jihu, zaměstnal většinu rakousko-uherského dělostřelectva v tomto úseku, byl útok o to úspěšnější.

Ve střední části jižního úseku převzal velení štábní kapitán Gajda, a teprve na jeho rozkaz zaútočily roty I. praporu 2. pluku na nepřátelské pozice. V deset hodin padlo do rukou čs. brigády celé první rakouské obranné postavení, zanedlouho poté i druhé a útok pokračoval na třetí nepřátelskou linii.

Jemčanky ob Zborova.

2. července 1917.
1917.

Utrhl jsem je během „oddychu“ při prvním ústupu na přední nepřátelskou linii v údolí u Jasoľovky blízko Cecovky a našel rychle do kopírky pro Ljasku na restitucím.

**Květ pomněnek, který si v boji u Zborova utrl dobrovolník
MUDr. Bedřich Opletal**

Jižní úsek útoku československé brigády u Zborova

V dobytých rakousko-uherských zákopech

Betonová pevnůstka v dobytých rakousko-uherských zákopech

Polní nemocnice u štábu Československé střelecké brigády ve vesnici Krasna

Dobytí Mogily

Na pravém křídle severního úseku se 4. finské divizi nedařilo dobýt opevněný vrch Mogila. Mezi desátou a dvanáctou hodinou se jí podařilo obejít Mogilu se severu, přes Presovce a Koršilov. Roty 1. čs. pluku, na které pálily z pravého boku kulomety z Mogily, byly stále ve velmi těžkém postavení. Do boje se vydaly zálohy pod velením štábního kapitána Alexejeva, 11. rota praporčíka Kosiny a 12. podporučíka Voženilka. Ty se sice dostaly na určené pozice, ale situace se příliš nezměnila. Po poledni, po nasazení části ruské 82. pěší divize, se jim podařilo společně postoupit a obklíčit Mogilu z jihu a jihozápadu. Tímto průnikem přišla Mogila o dělostřeleckou podporu, protože ohrožené rakousko-uherské baterie se musely stáhnout. Po 14. hodině společným úsilím ruských a československých vojáků Mogila padla.

Československá střelecká brigáda pronikla celkem čtyři kilometry do hloubky rakouské obrany. Nepřátelské jednotky se pokusily o několik neúspěšných protiútoků a posléze v odpoledních hodinách ustoupily na výšiny za řekou Malá Strypa. Vojáci čs. brigády obsadili ještě Zarudzie a po 18. hodině již nepodnikli žádný útok. Bitva u Zborova skončila.

*Rakousko-uherská 27mm
osvětlovací pistole vzor 1904*

Druhá linie rakousko-uherských zákopů na opevněné výšíně Mogila

Zákopy první linie v bezprostřední blízkosti opěrného bodu Mogila 3. července 1917, obsazené vojáky 4. finské divize

Po bitvě

Československá brigáda byla po útoku večer 2. července z frontové linie stažena a vystřídána ruskými jednotkami.

Hlavní stan vrchního velitele ruských vojsk vydal 3. července 1917 úřední zprávu:

Ve směru na Zloczów náš nástup úspěšně pokračuje. Dne 2. července okolo 15. hodiny opanoval zaražský pluk po krutém a úporném boji vesnici Presowce, a chrabrá vojska 4. finské divize a československé brigády opanovala silně opevněné nepřátelské posice na výšinách západně a jihozápadně od vesnice Zborówa a opevněnou vesnici Korszylów, prorvavše tři řady nepřátelských zákopů. Nepřítel odešel za řeku Malou Strypu.

Finská divize zajala 1 560 důstojníků a mužstva, 4 zákopová děla, 9 kulometů a 1 minomet. Československá brigáda zajala 62 důstojníků, 3 150 vojáků, 15 děl a mnoho kulometů, z nichž většina byla obrácena proti nepříteli. Obsazeny byly nepřátelské posice na západ od Jozefówky.

Celkem bylo v bojích 2. července ve směru na Zloczów zajato 6 300 důstojníků a vojáků, 21 děl, 16 strojních pušek a několik minometů. Zajatci stále přicházejí.

Na jihozápad od Brzezan jdou boje s menším napětím. V bojích 1. července v uvedeném okrsku bylo zajato 53 důstojníků a 2 200 ojáků. Na ostatní frontě střelba.

Československá brigáda měla také ztráty - 167 mužů (včetně 5 velitelů rot) padlo přímo v boji, 17 zemřelo na následky zranění a 11 zůstalo nezvěstných, více než 900 vojáků bylo raněno.

Původní tabulka z jednoho z hrobů československých dobrovolníků, padlých u Zborova

Z archivu
Pamětníků
osvobození
v Praze.

Velitel 49. armádního sboru gen. Selivačev objížděl den po bitvě jednotlivé části čs. brigády. Hluboce se klaněl Čechoslovákům a přirovnával je k orlům, kteří táhli za sebou ruské slepice.

Těžce ranění českoslovenští dobrovolníci po ošetření, při odpočinku před odesláním do zázemí

***Čtyři funkční děla, ukořistěná v boji II. praporem
3. československého střeleckého pluku,
vyfotografována v Cecové 3. července 1917***

***Dne 4. července 1917 bylo v Cecové pohřbeno 167
dobrovolníků československé brigády, padlých u Zborova***

Zpět do zákopů

Velitel československé brigády plukovník Trojanov byl za bojové zásluhy u Zborova 4. července 1917 povýšen na generálmajora a odeslán jako velitel k 1. finské divizi. Velení brigády předal plukovníku Mamontovovi.

Ruské jednotky, demoralizované velkými ztrátami Kerenského ofenzívy, začaly vypovídat poslušnost a svévolně opouštět svá postavení. Po čtyřdenním odpočinku ve vesnici Jezerná byla kvůli nespolehlivosti Rusů Československá střelecká brigáda 7. července 1917 znovu vrácena do zákopů. Na rozpadající se zborovské frontě jí byla svěřena severní část linie Koršilovo – Zarudzie – Lavrykovce.

*Ruský 7,62mm revolver
Nagant vzor 1895 s pouzdrém*

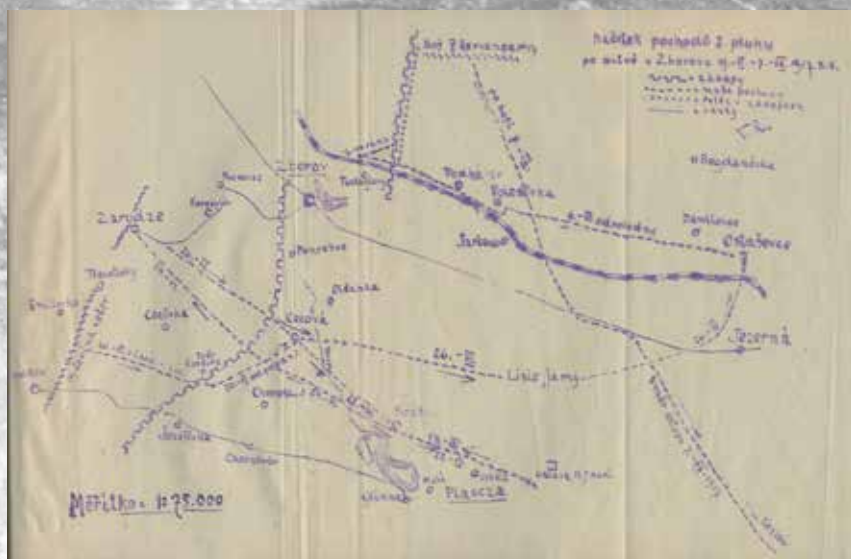
***Rozloučení plukovníka Trojanova se štábem brigády
17. července 1917 v Něstěrovcích***

***Část československých
dobrovolníků byla odeslána
zpět do zákopů již večer
6. července 1917***

Vojáci 1. československého pluku přicházejí 7. července 1917 zaujmout obranu do rakousko-uherských zákopů druhé linie, které sami před čtyřmi dny dobývali

Náčrt operací 2. čs. střeleckého pluku od 2. 7. (=19. 6.) 1917 do ústupu od Zborova 20. 7. (=7. 7.) 1917. Data na náčrtku jsou uvedena podle tehdy v Rusku platného juliánského kalendáře, tedy pozadu oproti dnes užívanému kalendáři gregoriánskému.

Zhroucení Kerenského ofenzívy

Kerenského ofenzíva začala po dvoudenní dělostřelecké přípravě 1. července 1917 v 9 hodin útokem ruské 7. armády u Břežan. K útoku se též den připojilo sousedící levé křídlo ruské 11. armády, kterému se podařil průlom u Koňuch. Následující den, 2. července se k útoku připojily další části 11. armády včetně Československé střelecké brigády. Hlavní útok ofenzívy proti Břežanům se však nakonec po třech dnech za velkých ztrát zastavil a ruská armáda již nedokázala využít průlom na úseku 11. armády, na kterém se československá brigáda podílela.

Třetí z útočících armád, ruská 8. armáda, zahájila útok 6. července 1917. Překvapivě se jí podařilo prolomit frontu u Stanislavova a vážně ohrozit německé pozice. Tohoto útoku se účastnila též rota československých dobrovolníků v I. úderném pluku 8. armády. Ruská 8. armáda dobyla 10. července město Halič, překročila Dněstr a dobyla město Kaluž. Ze všech tří útočících armád dosáhla největších úspěchů. Ani její průlom fronty však nemohl být využit pro nedostatek záloh a celkovou demoralizaci. 15. července proto z dobytého území zahájila návrat do původních pozic, který se změnil na ústup k ruské hranici.

Schéma ruské jihozápadní fronty. Římské číslice ve šrafovaných obdélnících označují ruské armády. Tečkovaná čára vyznačuje průběh fronty před Kerenského ofenzívou na konci června 1917. Čárkovaná čára zachycuje průběh fronty před začátkem německé a rakousko-uherské protiofenzívy v červenci 1917 a plná čára pak linií, na které se německá protiofenzíva v srpnu 1917 zastavila.

*Panický útěk ruských pěších a jízdních jednotek
po zhroucení Kerenského ofenzívy v červenci 1917*

Opuštěné ruské zákopy na východní frontě

**Útěk ruských vojáků z fronty na střeše
železničního vagónu v roce 1917**

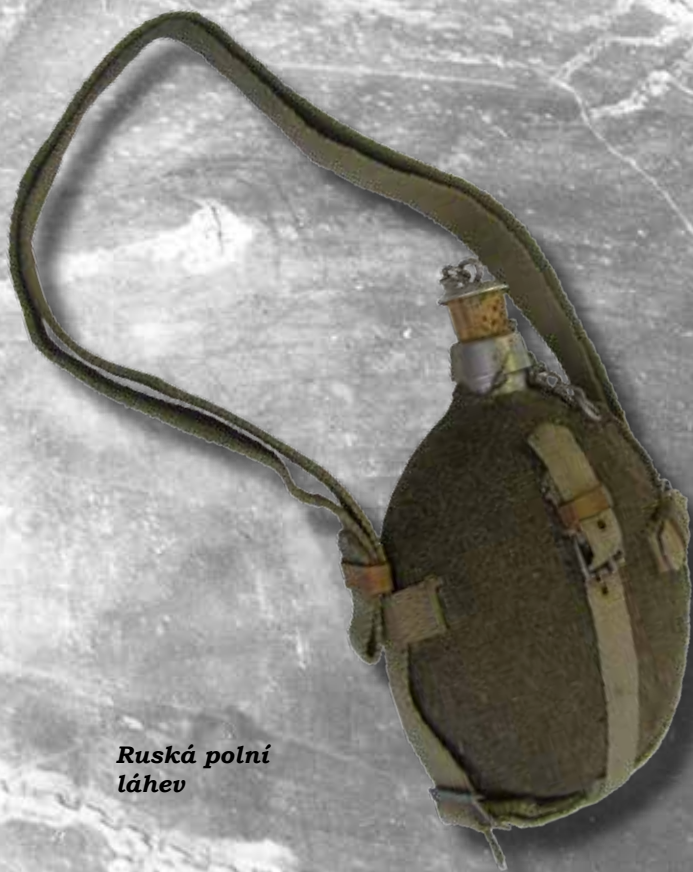

**Ruské obrněné a nákladní automobily, ukořistěné
rakousko-uherskou armádou při postupu k Tarnopolu**

Tarnopolský ústup

Dne 19. července 1917 zahájila německá a rakousko-uherská vojska u Zborova protiofenzívu. Propagandou rozložená ruská armáda se zhroutil. Ústup kryly nepočetné jednotky, které si zachovaly disciplínu, zejména Kozácké jezdecktvo, ruské, britské a belgické jednotky obrněných automobilů, a také Československá střelecká brigáda. Na fotbalový zápas ve Lvově, smluvený mezi belgickými a československými vojáky před bitvou u Zborova, už nebylo ani pomyšlení. Při bojích Tarnopolského ústupu ztratila československá brigáda 320 padlých, více, než v samotné bitvě u Zborova.

Německé a rakousko-uherské jednotky obsadily Tarnopol 25. července 1917. Z obavy, aby v Rusku nevyprovokovaly silné hnutí na obranu vlasti, zastavily se 10. srpna 1917 na předválečné rakousko-uhersko - ruské hranici. Namísto dalšího konvenčního postupu posílalo německé ministerstvo financí tajně množství prostředků Leninovi k vedení „mírové“ propagandy a rozložení Ruska zevnitř.

*Ruská polní
láhev*

Rakousko-uhersští důstojníci si prohlížejí obrněný automobil Lanchester, opuštěný po ústupu ruské armády od Zborova

Československá brigáda na ústupu k Tarnopolu

Odpočinek československých vojáků u Podvoločinska

Tarnopolský ústup

Ohlas bitvy u Zborova ve světě a v Rakousku

Tiskem publikovaná zpráva ruského hlavního stanu o vítězství československé brigády u Zborova měla celosvětový ohlas. Mezi nejdůležitější bezprostřední důsledky patřilo zejména posílení přílivu československých dobrovolníků do Československého dobrovolnického sboru v zajateckých táborech v Itálii a zvýšení podpory československému hnutí ve Spojených státech amerických, které krátce před tím, 6. dubna 1917, vstoupily do války na straně Dohody.

V Rakousko-Uhersku znamenala zpráva o bitvě u Zborova první veřejně dostupnou informaci o československé zahraniční armádě. Vyvolala ovšem také úřední vyšetřování, zda-li z Čech doplňované rakousko-uherské pluky 19. pěší divize – plzeňský č. 35 a jindřichohradecký č. 75 – u Zborova selhaly. V opojení z vítězné protiofenzívy ale rakousko-uherské vyšetřování v srpnu 1917 vyznělo do ztracena.

*Plášť praporčíka Československé
střelecké brigády se stužkou
Kříže svatého Jiří*

Předseda Československé národní rady Tomáš Garrigue Masaryk u československých jednotek ve Velké Berezné v srpnu 1917

Vojta Beneš, čelný představitel prvního československého odboje v USA

Snímek hrobu padlých československých dobrovolníků u Zborova, pořízený rakousko-uherskými vyšetřovateli 24. července 1917

Českoslovenští zajatci v táboře Santa Maria Capua Vetere v Itálii v roce 1917

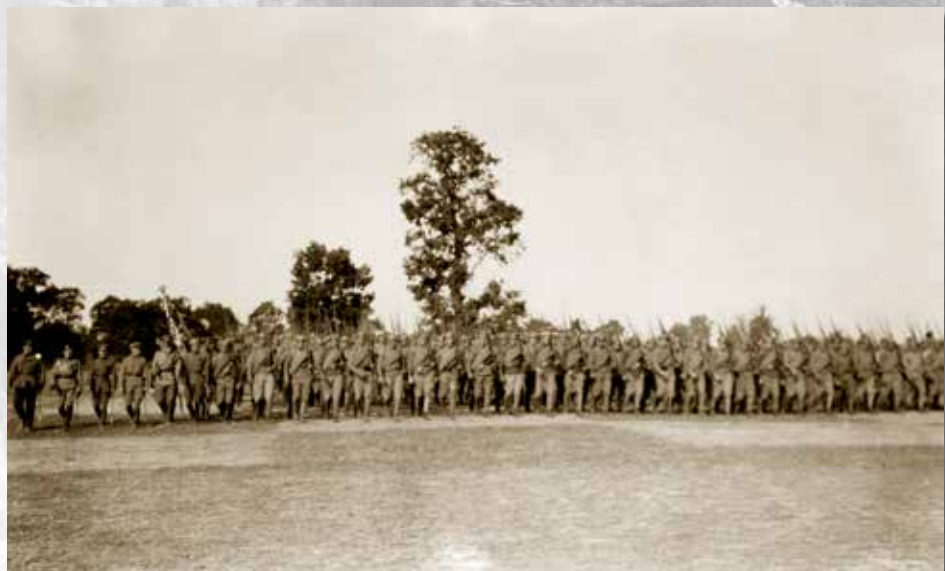
Bezprostřední následky bitvy u Zborova a vznik Československého sboru

Vítězství Československé střelecké brigády u Zborova vedlo k okamžitému rozšiřování československých jednotek v Rusku. Náčelník hlavního stanu ruské armády generál Brusilov dal již 4. července 1917 souhlas k ustavení 2. československé divize a nyní již předseda vlády Kerenský vzápětí odvolal rozkaz, jímž v květnu téhož roku zastavil formování československých jednotek, a naopak povolil neomezený nábor z řad zajatců. Stávající střelecká brigáda tak mohla být doplněna na 1. československou divizi. Během léta se do československých jednotek přihlásilo dalších 27 000 mužů, mezi nimi i mnozí Slováci. Počátkem října 1917 tak mohl být ustaven samostatný armádní sbor v síle 40 000 mužů, s osmi střeleckými pluky ve dvou divizích, dělostřelectvem a sborovými technickými jednotkami. Prapor dobrovolníků odejel z Ruska do Francie, kde položil základ tamní Československé brigády.

V Rusku začaly také přípravy na vybudování druhého armádního sboru. Jeho vytvoření ale zabránil Němci zaplacený Leninův převrat v listopadu 1917, po kterém Rusko uzavřelo příměří s Ústředními mocnostmi.

*Odznak pro účastníky
zborovské bitvy z roku 1917*

Přehlídka 1. československé střelecké divize před Tomášem Garrigue Masarykem ve Velké Berezné v srpnu 1917

Českoslovenští dobrovolníci na cestě z Ruska do Francie ve Winchesteru v listopadu 1917, ještě v ruských stejnokrojích

***Velitel Československého sboru generál Šokorov při přehlídce
6. československého pluku v Pirjatinu v prosinci 1917***

***Předseda Československé národní rady Tomáš Garrigue Masaryk
s důstojníky 2. československé střelecké divize v Borispolu
v srpnu 1917***

Dlouhodobé důsledky bitvy u Zborova

Po vypuknutí ruské občanské války v listopadu 1917 Československý sbor deklaroval neutralitu ve vnitropolitických otázkách Ruska. Na počátku roku 1918 německá a rakousko-uherská vojska zahájila náhle postup na východ, kterému rozložená ruská armáda a nepočetné rudé gardy už nemohly účinně čelit. Ústřední mocnosti tak prakticky bez odporu obsadily Pobaltí, Polsko, Bělorusko a Ukrajinu. Československý sbor musel Ukrajinu před německým postupem opustit. V březnu 1918 svedly jednotky sboru sérii úspěšných obranných bojů proti německé 91. a 224. pěší divizi o železniční uzel Bachmač, přes který probíhala evakuace sboru na východ.

Podpisem míru v Brestu-Litevském 3. března 1918 se poražené Rusko stalo vazalem Ústředních mocností, kterým platilo reparace a dodávalo suroviny a zemědělské produkty. Československý sbor s jeho vládou uzavřel dohodu o odchodu do Francie přes Vladivostok. Za to se zavázal k neutralitě ve vnitropolitických záležitostech a k vydání většiny zbraní, kromě těch, sloužících nutné ostraze transportních vlaků. Na konci dubna 1918 se přeprava československých transportů na nátlak Německa prakticky zastavila. Na železnici dostaly přednost transporty německých a rakousko-uherských zajatců, repatriovaných z ruských zajateckých táborů. Na konci května se navíc sovětská vláda pokusila čs. sbor zcela odzbrojit a převést Čechoslováky buď do Rudé armády, nebo do pracovních jednotek. Čs. vojáci na tento pokus reagovali rozhodnutím o odjezdu do Vladivostoku vlastními silami. Ozbrojené střetnutí po třech měsících bojů vyústilo do ovládnutí tisíců kilometrů sibiřské magistrály od Volhy po Tichý oceán vojáky Československého sboru. Nehledě na územní zisk bylo ale hlavním úspěchem Čechoslováků zablokování několika set tisíc německých a rakousko-uherských zajatců v ruských zajateckých táborech na Sibiři a v Kazachstánu. Hrozba vyslání japonských a amerických jednotek do Ruska na pomoc Čechoslovákům také zpomalila přesuny německých a rakousko-uherských jednotek z likvidované východní fronty na západ. Do značné míry tak Československý sbor připravil Německo o výhody, získané porážkou Ruska. Spolu s postupným příchodem americké armády do Francie to byl rozhodující moment, kterým se poměr sil v první světové válce definitivně změnil ve prospěch Dohody.

Obrovský výkon Československého sboru v Rusku, jehož základ byl položen v bitvě u Zborova, tak umožnil mezinárodní uznání práva na vytvoření samostatného československého státu. Když koncem června 1918 ve Francii odcházel 21. čs. střelecký pluk z tábora Darney na alsaskou frontu, francouzský ministr zahraničí slavnostně deklaroval, že se jedná o samostatnou jednotku česko-

slovenské armády, a že Francie uznává Československou národní radu za základ příští československé vlády. Jeho britský protějšek oznámil, že Velká Británie považuje Čechoslováky za spojenecký národ a uznává tři československé armády v Rusku, ve Francii a v Itálii za jedinou armádu, která vede válku proti Centrálním mocnostem. K oběma představitelům velmocí se počátkem září 1918 připojily i Spojené státy americké, které uznaly Československou národní radu za Československou vládu de facto. Cesta ke vzniku Československa byla volná.

Čechoslovenští vojáci, vítání jako osvoboditelé od bolševiků v Samaře na Volze v červnu 1918

Čechoslováci v Irkutsku na Sibiři 11. července 1918

Vylodění u Posolské na Bajkale 16. srpna 1918

*Československá vlajka nad velitelstvím pevnosti
ve Vladivostoku u Tichého oceánu v létě 1918*

Rudolf Medek, báseň Zborov, vydaná v roce 1918 v Čeljabinsku

Ruské vydání básně Zborov od Rudolfa Medka, vydané v roce 1919 v Irkutsku

Literatura k dalšímu studiu

Victor Miroslav FIC, Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa. I. díl. Praha 2006. II. díl. Brno 2007. III. díl. Praha 2008. IV. díl. Brno 2014.

Jan GALANDAUER, 2. 7. 1917 Bitva u Zborova. Praha 2002.

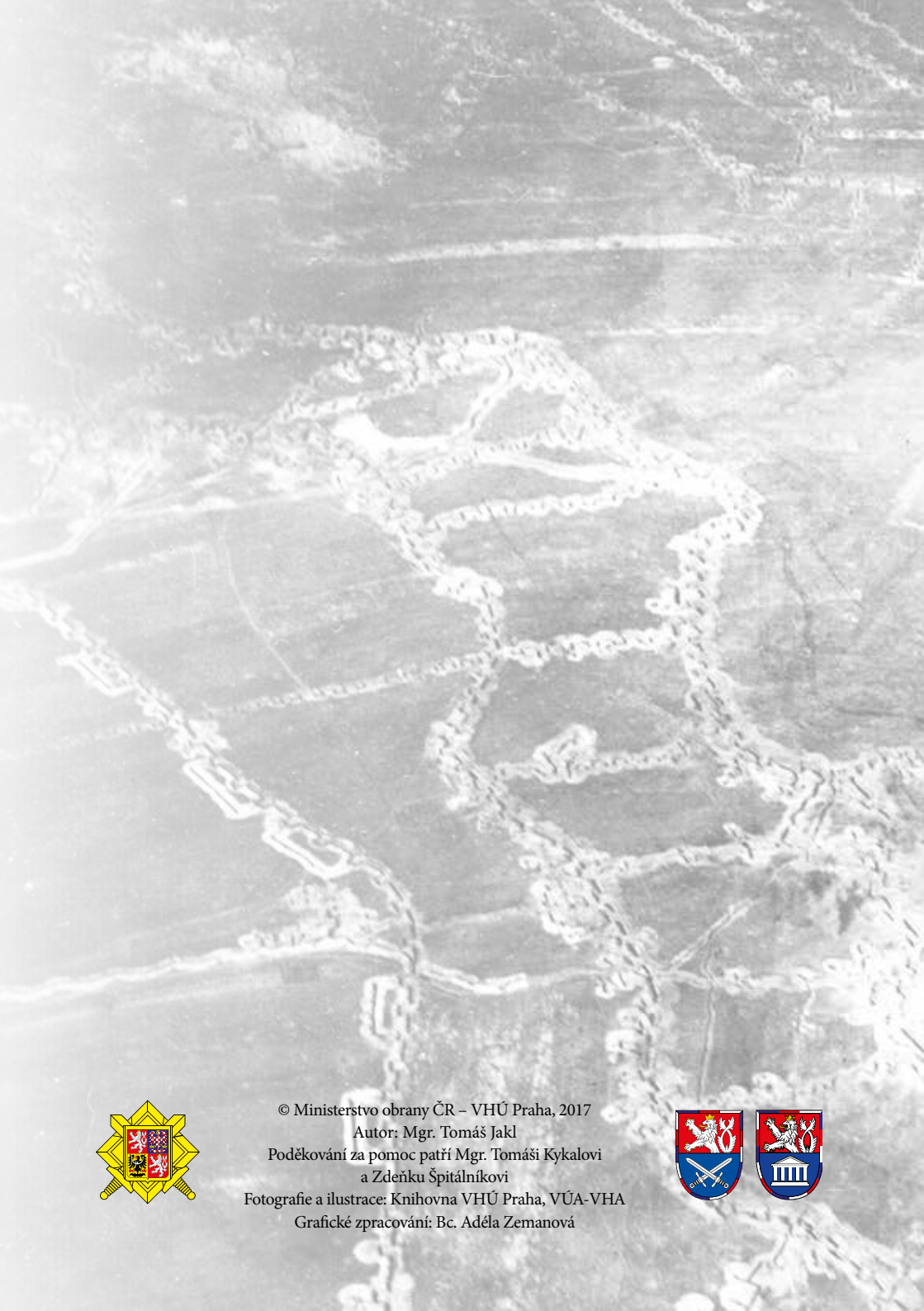
Tomáš JAKL – Zdeněk POLČÁK – Alexandr HEJL – Edmund ORIÁN, Zborov 1917 – 2007. Praha 2008.

Vladimír KLECANDA, Bitva u Zborova. Praha 1927.

Robert SAK, Anabáze. Praha 1996.

František ŠTEIDLER, Zborov. Praha 1922.

© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2017
Autor: Mgr. Tomáš Jakl
Poděkování za pomoc patří Mgr. Tomáši Kykalovi
a Zdeňku Špitálníkovi
Fotografie a ilustrace: Knihovna VHÚ Praha, VÚA-VHA
Grafické zpracování: Bc. Adéla Zemanová

